

ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

Υ Π Ο

Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ίατροϋ Παθολόγου — Ἀμίσθου Ἐπικούρου Καθηγητοϋ τοϋ Παν/μίου Ἀθηνῶν.
Δ/ντοϋ Ἐπιθεωρήσεως Ὑγειονομικῶν Ὑπηρεσιῶν ΙΚΑ

καὶ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Γ. ΜΑΡΚΕΤΟΥ

Καθηγητοϋ τοϋ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Προοίμιον.

Ἐκ τῆς ἐρεϋνης τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀντλοῦνται πληροφορίαὶ περὶ τοῦ ἀτομικοῦ καλλωπισμοῦ, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖ ἐνέργειαν πρὸς ὠραιοποίησιν τοῦ προσώπου ἢ τῆς ἐξωτερικῆς γενικῶς ἐμφανίσεως ἀτόμου τινός. Ὡς εὐνόητον, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐνεργείας ταύτης ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις τυγχάνουσιν ἢ τήρησις τῆς ἀτομικῆς καθαριότητος¹ καὶ ἢ διατήρησις τῆς ὑγείας. Ἡ σημασία τῆς ὑγείας διὰ τὴν εὐδωσίαν τοῦ σκοποῦ τοῦ καλλωπισμοῦ ἐξαίρεται ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ 620 π.Χ. γεννηθέντος Προφήτου Ἰεζεκιήλ. Συγκεκριμένως, οὗτος ἀποτείνόμενος κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει τὰ ἐξῆς: «σεμίδαλιν καὶ ἔλαιον καὶ μέλι ἔφαγες καὶ ἐγένου καλὴ σφόδρα»². Ἡ ἐν προκειμένῳ εἰς τὰ πολύτιμα ταῦτα σιτία ἀποδιδομένη ὠραιοποιητικὴ ἐνέργεια ὀφείλεται εἰς τὴν διὰ τούτων ἐξασφάλισιν τῆς ὑγείας. Σημειωτέον, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰσραηλιταὶ μεγάλην σημασίαν ἀπέδιδον ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὰ εἶδη διατροφῆς,^{3,4} ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς τὸν τρόπον τῆς σιτίσεως⁵.

Τὰς ὡς ἄνω πληροφορίας, ταξινομήσαντες καταλλήλως, παραθέτομεν ἀμέσως κατωτέρω:

1. Παπαγιαννόπουλος, Ι., Πληροφορίαι ἐκ τῆς Πεντατεύχου περὶ τῆς ἀτομικῆς καθαριότητος, «Ἱατρικὰ Χρονικά», 1, 1978, 525-530.

2. Ἰεζεκιήλ, ιστ', 13.

3. Παπαγιαννόπουλος, Ι., Πληροφορίαι ἐκ τῆς Πεντατεύχου περὶ τῶν εἰδῶν διατροφῆς τῶν ἀρχαίων Ἰσραηλιτῶν, «Ἱατρικὰ Χρονικά», 1, 1978, 458-462.

4. Παπαγιαννόπουλος, Ι., An experiment carried out in the 7th Century B.C. proving the nutritive value of vegetables, Koroth, vol. 8, No 5-6, 1982, 211-213.

5. Παπαγιαννόπουλος, Ι., Παραινέσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τῆς κατὰ τὰ γεύματα συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ἀποφυγῆς τῆς πολυφαγίας, «Ἱατρικὰ Χρονικά τοῦ Ι.Κ.Α.», 8, 1978, 89-92.

ΚΕΦ. ΠΡΩΤΟΝ: ΑΝΔΡΙΚΟΣ ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΚΑΛΩΠΙΣΜΟΣ

Ἰδιαίτερα σημασία ἀπεδόθη εἰς τὸν ἀνδρῖκὸν ἀτομικὸν καλλωπισμὸν, διότι ἡ ἀνδρῖκὴ ἐμφάνισις ἀπετέλει ἔνδειξιν τῆς εὐπρεπείας ἢ τῆς ἀπρεπείας, τῆς εὐγενείας ἢ τῆς χυδαιότητος, τῆς σωφροσύνης ἢ τῆς ἀφροσύνης, τῆς σοβαρότητος ἢ τῆς φαιδρότητος καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τῆς σπουδαιότητος ἢ τῆς μηδαμινότητος ἀνδρός τινος. Σχετικῶς τὸ κατ' εἰκασίαν περὶ τὸ 180 π.Χ. γραφὲν βιβλίον Σοφία Σειράχ ἀναφέρει, ὅτι ὁ «στολισμὸς ἀνδρός» καὶ ὁ «γέλωσ ὀδόντων» καὶ τὰ «βήματα ἀνθρώπου ἀναγγέλλει τὰ περὶ αὐτοῦ»⁶. Τὰς ἐν προκειμένῳ πληροφορίας ἐκθέτομεν ὑπὸ τὰ κάτωθι κεφάλαια:

1. Καλλωπισμὸς τῶν χειρῶν, τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ δέρματος.

Τὸ πιθανώτατα κατὰ τοὺς δαυϊδικούς χρόνους (1011-972 π.Χ.) γραφὲν βιβλίον Βασιλειῶν Β' ἐξιστορεῖ, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Σαοὺλ Μεμφιβοσθὲ εἰς ἔνδειξιν πένθους «οὐδὲ ὠνυχίσατο, οὐδὲ ἐποίησε τὸν μύστακα αὐτοῦ»⁷, ἤτοι παρημέλησε τὸν καλλωπισμὸν τῶν χειρῶν τοῦ μὴ ἀποκόψας τοὺς ὄνυχάς του καὶ δὲν ἐκαλλώπισε τὸν μύστακά του. Ἐξ ἄλλου ἐν τῷ πρὸ 3500 περίπου ἐτῶν γραφέντι Λευϊτικῷ διαλαμβάνεται θεία ἀπαγόρευσις, ἀφορῶσα εἰς τὴν κατασκευὴν σισόης (κότσου), τὴν ἀποκοπὴν τοῦ πάγωνος καὶ τὴν διάστιξιν (τατουάζ). Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἔχει οὕτω: «οὐ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν, οὐδὲ φθερεῖτε τὴν ὄψιν τοῦ πάγωνος ὑμῶν. καὶ... γράμματα στικτὰ οὐ ποιήσετε ἐν ὑμῖν»⁸. Σημειωτέον, ὅτι ὑπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἀναφέρεται τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κουρέως⁹, ὅπερ, ὡς εὐνόητον, ἦτο χρήσιμον εἰς «πάντα περιχειρόμενον τὰ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ»¹⁰.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διάστιξιν, αὕτη ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τινὰς περιπτώσεις οὐχὶ πρὸς καλλωπισμὸν, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς στιγματισμὸν. Ἐν προκειμένῳ, ὡς ἐξιστορεῖ τὸ κατὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα πιθανώτατα γραφὲν βιβλίον Μακκαβαίων Γ', ὁ Φιλοπάτωρ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν δούλων διαλαμβανομένους Ἰουδαίους ἔδωκεν ἐντολὴν «χαράσσεσθαι καὶ διὰ πυρός εἰς τὸ σῶμα παρασήμῳ Διονύσου κισσοφύλλῳ»¹¹.

6. Σοφία Σειράχ, ιθ', 30.

7. Βασιλειῶν Β', ιθ', 24.

8. Λευϊτικόν, ιθ', 27, 28.

9. Ἰεζεκιήλ, ε', 1.

10. Ἰερεμίας, θ', 26.

11. Μακκαβαίων, Γ, β', 29.

2. Καλλωπισμὸς διὰ χρησιμοποίησεως ἔλαιου καὶ μύρων.

Τὸ ἔλαιον τῶν ἔλαιῶν δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον ὡς φάρμακον^{12,13}, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀτομικὸν καλλωπισμὸν¹⁴, προφανῶς πρὸς στίλβωσιν τῆς κόμης. Ἀναφέρομεν συγκεκριμένα περιστατικά: Ὁ προφητὰναξ Δαυὶδ ἐχρησιμοποίει τὸ ἔλαιον πρὸς λίπανσιν τῆς κόμης του, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς δηλώσεώς του: «ἔλαιον δὲ ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου»¹⁵. Ὁ προφήτης Δανιήλ, ὅστις ἀπήχθη εἰς τὴν Βαβυλῶνα περὶ τὸ 605 π.Χ., ἐχρησιμοποίει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον «ἄλειμμα», προφανῶς τὸ ἔλαιον, ἢ ἔλαιώδους συστάσεως ὑγρὸν, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἐν τῷ ὁμωνύμῳ αὐτοῦ βιβλίῳ ὁμολογίας του, ἣτις ἔχει οὕτω: «ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐγὼ Δανιήλ ἤμην πενθῶν... καὶ ἄλειμμα οὐκ ἠλειψάμην ἕως πληρώσεως τριῶν ἐβδομάδων ἡμερῶν»¹⁶. Σχετικὴ τυγχάνει καὶ ἡ παραίνεσις: «Δεῦρο... ἔλαιον ἐπὶ κεφαλῆς σου μὴ ὑστερησάτω»¹⁷, ἣτις διαλαμβάνεται εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος (970-930 π.Χ.) γραφὲν βιβλίον Ἐκκλησιαστής.

Τὰ μύρα ἐξ ἄλλου ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ καλλωπισμοῦ. Ταῦτα ἦσαν πολύτιμα, δι' ὃ καὶ ἡ εὐρεῖα χρησιμοποίησις τούτων συνεδυάσθη μετὰ τῆς εὐημερίας καὶ τῆς εὐτυχίας. Ἐν προκειμένῳ ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' π.Χ. αἰῶνος δράσας Προφήτης Ἀμὼς ἐξιστορεῖ, ὅτι οἱ ἐξουθενοῦντες τὴν Σιών Ἰσραηλῖται ἦσαν οἱ «τὰ πρῶτα μύρα (τὰ πρώτης ποιότητος μύρα) χριόμενοι»¹⁸ καὶ ὁ κατὰ τὸ 765 π.Χ. γεννηθεὶς Ἡσαΐας προφητεύει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐκδήλωσιν χαρᾶς θὰ χρησιμοποιῶσι μύρον («χρῖσονται μύρον»¹⁹). Ἐπιπροσθέτως ὁ περὶ τὸ 650 π.Χ. γεννηθεὶς Ἱερεμίας ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς λόγῳ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰουδαίων θὰ ἐξαφανίσῃ «ἀπ' αὐτῶν φωνὴν χαρᾶς» καὶ τὴν ἐνδεικτικὴν τῆς χαρᾶς «ὄσμὴν μύρου»²⁰. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἀξία τῶν ἀρωματικῶν οὐσιῶν, καὶ δὴ «τῆς στακτῆς καὶ τῶν θυμιαμάτων καὶ τοῦ μύρου»²¹, ὥστε αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας ἐφύλασσεν αὐτάς ὁμοῦ μετὰ «τοῦ ἀργυρίου καὶ τοῦ χρυσίου» εἰς «τὸν οἶκον τοῦ νεχωθᾶ (τῶν πολυτίμων ἀντικει-

12. Παπαγιαννόπουλος, Ι., Πληροφορία ἐκ τῆς Πεντατεύχου περὶ τοῦ ἐξ ἔλαιῶν ἔλαιου, «Διδαχή», 34, 1981, 172-174.

13. Παπαγιαννόπουλος, Ι., Αἱ δρόγαι ἐν τῇ θεραπευτικῇ τῶν ἀρχαίων Ἰσραηλιτῶν, «Ἐκκλησία», 59, 1982, 310-312.

14. Παπαγιαννόπουλος, Ι., — Μαρκέτος, Σ., Περὶ σημηματοροῦ-κῆς ἀλωπεκίας πληροφορία ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, «Ἐκκλησία», 60, 1983, 42-44.

15. Ψαλμοί, ρμ' (ρμα'), 5.

16. Δανιήλ, ι', 2-3.

17. Ἐκκλησιαστής, θ', 7, 8.

18. Ἀμὼς, στ', 6.

19. Ἡσαΐας, κε', 7.

20. Ἱερεμίας, κε', 10.

μένων)»²¹, δηλαδή εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον. Τὸν ἐν λόγῳ «οἶκον» καὶ προφανῶς πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐν τῇ ματαιοδοξίᾳ του ἐπέδειξεν²¹ εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῆς «Βαβυλωνίας».

Τὸ βιβλίον Βασιλειῶν Γ', ὅπερ κατ' ἀρχαίαν ἐβραϊκὴν παράδοσιν καὶ κατὰ πολλοὺς παλαιότερους καὶ νεωτέρους ἐρευνητὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου, ἐξιστορεῖ, ὅτι ἡ βασίλισσα Σαβὰ «ἔδωκε τῷ Σαλωμών... ἡδύσματα (ἀρωματικὰς οὐσίας) πολλὰ σφόδρα»²². Ἐπίσης τὸ κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν περὶ τὸ 450 π.Χ. γραφὲν βιβλίον Παραλειπομένων Β' διαλαμβάνει ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἡ βασίλισσα αὕτη «ἔδωκε τῷ βασιλεῖ... ἀρώματα εἰς πλῆθος πολὺ»²³.

Ὁ μδ' (με') Ψαλμὸς ἐξάγει τὴν εὐωδίαν, ἣν ἀναδίδουσιν ἡ «σμύρνα», ἡ «στακτὴ» καὶ ἡ «κασία»²⁴ καὶ ὁ ρλβ' (ρλγ') Ψαλμὸς δίδει ἔμφασιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μύρων, παρομοιάζων «τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ» πρὸς τὸ «μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρών, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ»²⁵. Προσέτι τὸ περὶ τὸ 180 π.Χ. γραφὲν βιβλίον Σοφία Σειράχ παρομοιάζει τὴν σοφίαν πρὸς τὰς ἀρωματικὰς οὐσίας. Συγκεκριμένως ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἡ σοφία προσωποποιουμένη φέρεται λέγουσα: «ὡς κιννάμωμον καὶ ἀσπάλθος ἀρωμάτων δέδωκα ὄσμῃν καὶ ὡς σμύρνα ἐκλεκτὴ διέδωκα εὐωδίαν, ὡς χαλβάνη καὶ ὄνουξ καὶ στακτὴ καὶ ὡς λιβάνου ἀτμίς ἐν σκηνῇ»²⁶.

Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῶν εὐδαιμονιστικῶν ἐπιθυμιῶν τῶν μὴ πιστευόντων εἰς τὴν πέρα τοῦ τάφου ζωὴν συγκαταλέγεται καὶ ἡ ἀπόλασις τῆς ὀσμῆς τῶν μύρων. Κατὰ τὸ ἐντὸς τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος γραφὲν βιβλίον Σοφία Σολομώντος οὗτοι ἀπευθύνουσιν ἐν προκειμένῳ τὴν ἐξῆς προτροπὴν: «ιδεῦτε οὖν καὶ ἀπολαύσωμεν τῶν ὄντων ἀγαθῶν... μύρων πλησθῶμεν, καὶ μὴ παροδυσάτω ἡμᾶς ἄνθος ἕαρος»²⁷.

Λόγῳ τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εὐρείας χρήσεως τῶν μύρων, μεγάλως ἤκμαζε τὸ ἐμπόριον τούτων παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις. Σχετικῶς ὁ Προφήτης Ἰεζεκιὴλ ἀναφέρει, ὅτι οὗτοι ἐπώλουν εἰς Τύρον μύρα καὶ κασίαν καὶ κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον οὗτοι ἦσαν ἔμποροι «ἐν πράσει... μύρων καὶ κασίας»²⁸. Προσέτι

21. Ἡσαΐας, λθ', 2.

22. Βασιλειῶν Γ', ι', 10.

23. Παραλειπομένων Β', θ', 9.

24. Ψαλμοί, μδ' (με'), 9.

25. Ψαλμοί, ρλβ' (ρλγ'), 1, 2.

26. Σοφία Σειράχ, κδ', 15.

27. Σοφία Σολομώντος, β', 6, 7.

28. Ἰεζεκιήλ, κζ', 17.

ὁ ἐν λόγῳ Προφήτης ἐξιστορεῖ, ὅτι Ρόδιοι ἔμποροι ἐπώλουν «στακτὴν» εἰς τὴν πόλιν ταύτην²⁹.

3. Καλλωπισμός διὰ κοσμημάτων.

Εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Ἰεζεκιὴλ ἀποτελοῦσι δῶρα Θεοῦ³⁰, διεδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλον ὡς μέσα καλλωπισμοῦ. Ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τοῦ ἀτομικοῦ καλλωπισμοῦ εἶναι ἡ ὠραιοποίησις, δι' ἧς ἐπιδιώκεται ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ διάκρισις, τὰ κοσμήματα ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ διὰ τὸν τονισμὸν τῆς χάριν ἀξιώματος ἐπιβαλλομένης ἐν λόγῳ διακρίσεως. Τὰς σχετικὰς πληροφορίας ἐκθέτομεν ὑπὸ τὰ κάτωθι κεφάλαια:

α') Κοσμήματα τῆς κεφαλῆς.

Κοσμήματα τῆς κεφαλῆς, περὶ ὧν παρέχονται πληροφορίες, αἵτινες ἐκτίθενται κατωτέρω εἶναι οἱ στέφανοι.

Ὁ προφητᾶναξ Δαυὶδ, ὅστις προσευχόμενος εἶπεν: «ἔθιμας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν» τοῦ βασιλέως «στέφανον ἐκ λίθου τιμίου»³¹, ἔθεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του «τὸν στέφανον Μολχόμ, τοῦ βασιλέως», ὃν στέφανον «ἔλαβε... ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ σταθμὸς αὐτοῦ», δηλαδὴ τὸ βᾶρος τοῦ ἐν λόγῳ στεφάνου, ἦτο «τάλαντον χρυσοῦ καὶ λίθου τιμίου». Ἐν συνεχείᾳ ὁ χρυσοῦς μετὰ πολυτίμων λίθων οὗτος στέφανος ἐχρησιμοποιεῖτο πάντοτε ὑπὸ τοῦ ὡς εἴρηται προφητᾶνακτος, καὶ κατὰ τὸ βιβλίον Βασιλειῶν Β', «ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς Δαυὶδ»³².

Ἐν τῇ συμβολικῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰεζεκιὴλ ἀναφέρεται στέφανος «καυχήσεως ἐπὶ τὰς κεφαλὰς» τῶν ἐκ τῆς ἐρήμου ἐρχομένων ἀνδρῶν³³.

Ὁ Μαρδοχαῖος ἐξῆλθε τῶν ἐν Σούσοις ἀνακτόρων «ἐστολισμένους τὴν βασιλικὴν στολὴν καὶ στέφανον ἔχων χρυσοῦν»³⁴, ὡς διαλαμβάνει τὸ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συγγραφὴν βιβλίον Ἑσθῆρ.

Ἐπίσης, ὁ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 520 π.Χ. ἀρχίσας τὸ προφητικόν του ἔργον Ζαχαρίας ὁμολογεῖ, ὅτι ἐν ὁράματι ἤκουσε τὴν πρὸς αὐτὸν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἔχουσας οὕτω: «λήψη ἀργύριον καὶ χρυσίον καὶ ποιήσεις στεφάνους καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδεκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου»³⁵.

29. Ἰεζεκιήλ, κζ', 15, 16.

30. Ἰεζεκιήλ, ιστ', 11, 12.

31. Ψαλμοί, κ' (κα'), 4.

32. Βασιλειῶν Β', ιβ', 30.

33. Ἰεζεκιήλ, κγ', 42.

34. Ἑσθῆρ, η', 15.

35. Ζαχαρίας, στ', 11.

Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐγκατέστησε τὸν Ἰωνάθαν ἀρχιερέα «καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ... στέφανον χρυσοῦν»³⁶.

Αὐτὸς Οὗτος ὁ Θεὸς ἔθεσε «στέφανον χρυσοῦν ἐπάνω κιθάρεως» τοῦ Ἀαρών³⁷.

Θεωροῦμεν σκόπιμον ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι ἡ κίδαρις, καθὼς καὶ τὸ βασίλειον, ἢ τιάρα καὶ ἢ μίτρα δὲν ἀποτελοῦσι κοσμήματα, ἀλλ' εἶδος πύλου ἡγεμονικῆς στολῆς. Προσέτι τὸ διάδημα ἀποτελεῖ ταινίαν, τουτέστιν εἶδος ἐξαρτήματος τῆς στολῆς ταύτης. Ἐπομένως τὰ ἐν λόγῳ εἶδη πύλου καὶ τὸ διάδημα δὲν ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενον τῆς παρούσης μελέτης εἰ μὴ μόνον ὁ διάκοσμος αὐτῶν.

β') Κοσμήματα τοῦ λαμοῦ καὶ τῶν δακτύλων.

Τὰ κοσμήματα τοῦ λαμοῦ ἀποτελοῦσιν ὁ ὄρμισκος, ὁ κλοιός, ὁ μηνίσκος καὶ ὁ μανιάκης καὶ τῶν δακτύλων οἱ δακτύλιοι. Αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Τὸ περὶ 3500 ἐτῶν περίπου γραφὲν βιβλίον τῆς Γενέσεως ἐξιστορεῖ, ὅτι ἡ Θάμαρ ἐζήτησε παρὰ τοῦ πενθεροῦ της «τὸν δακτύλιόν» του «καὶ τὸν ὄρμισκον (περιλαίμιον ἄλυσίδα)» του³⁸ καὶ ὅτι ὁ Φαραὼ ἀφῆρσε «τὸν δακτύλιον ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ (τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρὸς)» καὶ «περιέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χεῖρα Ἰωσήφ καὶ ἐνέδυσεν αὐτὸν στολὴν βυσσίνην καὶ περιέθηκε κλοιὸν (ἄλυσίδα) χρυσοῦν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ»³⁹. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν ὁ δακτύλιος καὶ ἡ ἐν εἴδει περιδεραιίου χρυσοῦ ἄλυσις ἀπετέλουν σύμβολα ἐξουσίας, καθ' ὅσον διὰ τούτων ὁ Φαραὼ «κατέστησεν αὐτόν», δηλαδὴ τὸν Ἰωσήφ, «ἐφ' ὅλης γῆς Αἰγύπτου»⁴⁰, τουτέστιν ἀντιβασιλέα.

Τὸ κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἑβραίων καὶ πολλῶν χριστιανῶν ἐρευνητῶν περὶ τὸν ΙΑ' π.Χ. αἰῶνα γραφὲν βιβλίον Κριταὶ ἀναφέρει τοὺς μηνίσκους^{41,42}.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Χαλδαίων Βαλτάσαρ «εἶπε... καὶ ἐνέδυσαν τὸν Δανιήλ πορφύραν καὶ τὸν μανιάκην τὸν χρυσοῦν περιέθηκαν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἐκήρυξε περὶ αὐτοῦ εἶναι αὐτὸν ἄρχοντα τρίτον ἐν τῇ βασιλείᾳ»⁴³.

Ὁ Δαρεῖος ὁ Μῆδος ὁ βασιλεὺς τῶν Χαλδαίων, ὅστις διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν Βαλτάσαρ, «ἐσφραγίσαστο... τῷ δακτυλίῳ αὐτοῦ» καὶ «τῷ δακτυ-

36. Μακκαβαίων Α', ι', 20.

37. Σοφία Σειράχ με', 12.

38. Γένεσις, λη', 18.

39. Γένεσις, μα', 42.

40. Γένεσις, μα', 43.

41. Κριταί, η', 26.

42. Liddell, H. and Scott, R., Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, I. Σιδέρης, Ἀθήναι, Τόμ. Γ', σελ. 157.

43. Δανιήλ, ε', 29.

λίω τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ» τὸν λίθον, ὃν «ἐπέθηκαν ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ λάκκου» τῶν λεόντων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου λάκκου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἔρριψαν τὸν Δανιήλ⁴⁴.

Ὅταν «ἐκρεμάσθη Ἄμάν ἐπὶ τοῦ ξύλου»⁴⁵, ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς Ἄρταξέρξης «τὸν δακτύλιον, ὃν ἀφείλετο Ἄμάν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν Μαρδοχαίῳ», τὸν ὁποῖον Μαρδοχαῖον ἡ βασίλισσα Ἑσθήρ διώρισε διοικητὴν καὶ διαχειριστὴν «ἐπὶ πάντων», ὅσα ἀνῆκον εἰς τὸν Ἄμάν⁴⁶. Προσέτι ὁ βασιλεὺς οὗτος ἔδωκε τὴν ἐξῆς ἐντολήν: «σφραγίσατε» τὰ ἔγγραφα «τῶ δακτυλίῳ μου»⁴⁷. Κατόπιν τὰ διατάγματα, ἅτινα συνετάχθησαν ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλέως τούτου, ἐσφραγίσθησαν «τῶ δακτυλίῳ αὐτοῦ» καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπεστάλησαν «διὰ βιβλιοφόρων»⁴⁸.

Τὸ κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν περὶ τὰ 450 π.Χ. συγγραφέν βιβλίον Παραλειπομένων Α' ἐξιστορεῖ, ὅτι «ἔλαβε Δαυὶδ τοὺς κλοιοὺς τοὺς χρυσοῦς, οἳ ἦσαν ἐπὶ τοὺς παῖδας Ἀδρααζάρ»⁴⁹.

Οἱ τρεῖς σωματοφύλακες τοῦ βασιλέως Δαρείου διηγώνιζοντο, ἵνα ὁ ἐν προκειμένῳ νικητὴς τύχη τιμητικῶν διακρίσεων, ἐν αἷς καὶ τὸ προνόμιον νὰ φέρῃ «μανιὰκην περὶ τὸν τράχηλον»⁵⁰.

Τὸ περὶ τὸ 180 π.Χ. γραφέν βιβλίον Σοφία Σειράχ ἐξαῖρον τὴν ἀξίαν τοῦ Ζοροβάβελ παρομοιάζει τοῦτον πρὸς δακτύλιον καὶ κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον οὗτος ἦτο «ὡς σφραγὶς (δακτύλιος σφραγίσεως) ἐπὶ δεξιᾶς χειρὸς»⁵¹. Ἡ διὰ τοῦ κοσμήματος τούτου σφράγις προφανῶς καθίστατο ἐφικτὴ διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀναγλύφου διακοσμήσεως.

Τὸ ἄγνωστον πότε γραφέν βιβλίον Παροιμῖαι Σολομῶντος παρομοιάζει τὰς ἠθικὰς ἀμοιβὰς πρὸς τὰ κοσμήματα καὶ δὴ πρὸς τοὺς στεφάνους καὶ τὰ περιδέραια. Συγκεκριμένως τοῦτο ἀναφέρει, ὅτι ὅστις ἀκούει τὴν «παιδείαν» τοῦ πατρὸς του καὶ δὲν ἀπορρίπτει τοὺς «θεσμοὺς» τῆς μητρὸς του, θὰ δεχθῆ «στέφανον... χαρίτων» ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του «καὶ κλοιὸν χρύσειον» περὶ τὸν τράχηλόν του⁵².

γ') Κοσμήματα τῶν ὧτων καὶ τῶν βραχιόνων-ἀντιβραχίων.

Ἐκ τῶν κοσμημάτων τούτων τὰ μὲν πρῶτα εἶναι τὰ ἐνώτια, τὰ δὲ δευτέρα οἱ χλιδόνες καὶ τὰ ψέλλια. Σχετικῶς ἀναφέρονται τὰ κάτωθι:

44. Δανιήλ, στ', 17.

45. Ἑσθήρ, ζ', 10.

46. Ἑσθήρ, η', 2.

47. Ἑσθήρ, η', 8.

48. Ἑσθήρ, η', 10.

49. Παραλειπομένων Α', ιη', 7.

50. Ἑσδρας Α', γ', 6.

51. Σοφία Σειράχ, μθ', 11.

52. Παροιμῖαι Σολομῶντος, α', 8, 9.

Τὸ περὶ τὸν 11ον π.Χ. αἰῶνα κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἐρευνητῶν γραφῶν βιβλίον Κριταὶ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Γεδεὼν ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὰ ἐνώτια, ἅτινα οὗτοι ἔλαβον ὡς λάφυρα ἐκ τῶν Ἰσμαηλιτῶν, οἵτινες Ἰσμαηλιταί, κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον, ἔφερον «ἐνώτια χρυσᾶ». Ἐν συνεχείᾳ οὗτος ἠπλώσε «τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ», καὶ ἕκαστος Ἰσραηλίτης «ἔβαλεν ἐκεῖ... ἐνώτιον σκύλων (λαφύρων) αὐτοῦ» καὶ ἀνήλθε τὸ συνολικὸν βάρος «τῶν ἐνωτίων τῶν χρυσῶν», δηλαδὴ τῶν οὕτω συγκεντρωθέντων, εἰς ἑπτακοσίους χρυσοῦς σίκλους⁵³, τουτέστιν «ὕπὲρ τὰ δέκα ὀκτὼ χιλιογράμματα»⁵⁴.

Ὁ κατὰ παράκλησιν τοῦ Σαοὺλ φονεύσας τοῦτον Ἀμαληκίτης προσεκόμισε «τὸν χλιδῶνα τὸν ἐπὶ τοῦ βραχίονος» τοῦ ἐν προκειμένῳ φονευθέντος εἰς τὸν βασιλέα Δαυΐδ⁵⁵. Προσέτι ὁ βασιλεὺς οὗτος «ἔλαβε... τοὺς χλιδῶνας τοὺς χρυσοῦς», τοὺς ὁποίους ἔφερον οἱ σωματοφύλακες τοῦ «Ἀδρααζᾶρ βασιλέως Σουβά»⁵⁶.

Ὁ Προφήτης Ἰεζεκιήλ ἀναφέρει συμβολικῶς, ὅτι «ἐδίδοσαν ψέλλια» εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐκ τῆς ἐρήμου ἐρχομένων ἀνδρῶν καὶ δὴ «ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν»⁵⁷.

δ') Κοσμήματα ἐνδυμάτων καὶ στολῶν.

Εἰς τὸν Ἰωνάθαν ἀπεστάλη πόρπη χρυσῆ καὶ παρεσχέθη εἰς αὐτὸν τὸ πρόνομιον νὰ φέρῃ ταύτην. Συγκεκριμένως εἰς τοῦτον ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, «ἀπέστειλεν... πόρπην χρυσῆν, ὡς ἔθος ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς συγγενέσι τῶν βασιλέων»⁵⁸ καὶ ὁ «Ἀντιόχος ὁ νεώτερος... ἔδωκεν... ἔξουσίαν... ἔχειν πόρπην χρυσῆν»⁵⁹. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἰουδαῖοι ἐδέχθησαν, ἵνα ὁ Σίμων «χρυσοφορῇ» καὶ φέρῃ «πόρπην χρυσῆν»⁶⁰.

Συμφώνως ταῖς πρὸς καλλωπιομὸν τῆς ἱερατικῆς στολῆς θείαις ὁδηγίαις⁶¹ ἔδει:

Ι) Τὸ ὕφασμα τῶν ἐπωμίδων νὰ κατασκευάζεται ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ» καὶ «ἐπὶ τῶν ὤμων» ἐκάστης «ἐπωμίδος» νὰ τοποθετῶνται δύο λίθοι «σμαράγδου», τῶν ὁποίων ἡ ἐπεξεργασία νὰ εἶναι «ἔργον λιθοργικῆς τέχνης»⁶².

53. Κριταί, η', 24-26.

54. Κολιτσάρας, Ι., Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο', Ἀθήναι, 1971.

55. Βασιλειῶν Β', α', 9-10.

56. Βασιλειῶν Β', η', 7.

57. Ἰεζεκιήλ, κγ', 42.

58. Μακκαβαίων Α', ι', 89.

59. Μακκαβαίων Α', ια', 57, 58.

60. Μακκαβαίων Α', ιδ', 43, 44.

61. Ἐξοδος, κη', 2.

62. Ἐξοδος, κη', 8, 9, 11, 12.

II) Ἡ στολὴ αὕτη νὰ φέρῃ «ἀσπιδίσκας ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ», αἵτινες νὰ ἔχωσι ποικίλματα «κροσσωτὰ ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ» καὶ νὰ ἐπιτιθῶνται «ἐπ' ἀμφοτέρους τοὺς ὤμους τῆς ἐπωμίδος κατὰ πρόσωπον»⁶³.

III) Τὸ «λογεῖον» νὰ εἶναι «ἔργον ποικιλτοῦ» καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἀνωτέρω ὕφην τῶν ἐπωμίδων καὶ ἐπ' αὐτοῦ νὰ ὑπάρχῃ διακόσμησις διὰ πολυτίμων λίθων, οἱ ὅποιοι νὰ εἶναι οἱ ἐξῆς: «σάρδιον, τοπάζιον καὶ σμάραγδος... ἄνθραξ (ἀδάμας) καὶ σάπφειρος καὶ ἴασπις... λιγύριον, ἀχάτης καὶ ἀμέθυστος... χρυσόλιθος καὶ βηρύλλιον καὶ ὄνυχιον». Πάντα ταῦτα (οἱ πολύτιμοι λίθοι) νὰ εἶναι «περικεκαλυμμένα χρυσίῳ, συνδεδεμένα ἐν χρυσίῳ» καὶ ἕκαστον τούτων νὰ φέρῃ γεγλυμμένον ἀνά ἐν ὄνομα⁶⁴. Πέρα τῆς διακοσμήσεως ταύτης τὸ «λογεῖον» νὰ φέρῃ «κροσσοὺς συμπεπλεγμένους, ἔργον ἀλυσιδωτὸν ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ»⁶⁵.

IV) Ἐπὶ τοῦ ποδήρου ὑποδύτου νὰ ὑπάρχωσι ροῖσκοι χρυσοῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων νὰ φέρῃ «χρυσοῦν κώδωνα καὶ ἄνθιον»⁶⁶.

V) Ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τῆς μίτρας νὰ ὑπάρχῃ «πέταλον χρυσοῦν καθαρὸν», τὸ ὅποιον νὰ φέρῃ «ἐκτύπωμα σφραγίδος Ἀγίασμα Κυρίου»⁶⁷.

VI) Ὁ χιτῶν νὰ ἔχῃ κοσύμβους καὶ ἡ ζώνη ν' ἀποτελῇ «ἔργον ποικιλτοῦ»⁶⁸.

Πλήρης ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω ὁδηγιῶν ἀναφέρεται περαιτέρω ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ καὶ ὅτι ἡ ἐν λόγῳ στολὴ ἐκοσμεῖτο καὶ ὑπὸ ἕξ χρυσοῦν δακτυλίων⁶⁹.

Τὸ βιβλίον Σοφία Σειράχ ἀναφερόμενον εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς διακοσμήσεως τῆς στολῆς ταύτης ἐξιστορεῖ, ὅτι ὁ χιτῶν τοῦ ἀρχιερέως Ἀαρὼν ἦτο διακεκοσμημένος «ροῖσκοις χρυσοῖς, κώδωσι πλείστοις κυκλόθεν, ἡχῆσαι φωνὴν ἐν βήμασιν αὐτοῦ, ἀκουστὸν ποιῆσαι ἤχον ἐν ναῶν»⁷⁰ καὶ ὅτι τὸν ἀρχιερέα τοῦτον περιέβαλεν ὁ Θεὸς «στολῇ ἁγία, χρυσοῦ καὶ ὑακίνθω καὶ πορφύρᾳ, ἔργῳ ποικιλτοῦ, λογεῖῳ κρίσεως... κεκλωσμένη κόκκῳ, ἔργῳ τεχνίτου, λίθοις πολυτελέσι γλύμματος σφραγίδος, ἐν δέσει χρυσοῦ, ἔργῳ λιθουργοῦ»⁷¹. Ἐπίσης τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναφέρει ὡς συμπλήρωμα τῆς, ὡς εἴρηται, λαμπρότητος «στέφανον χρυσοῦν ἐπάνω κιδάρεως... καύχημα τιμῆς, ἔργον ἰσχύος»,

63. Ἔξοδος, κη', 13, 14, 25.

64. Ἔξοδος, κη', 15, 17-21.

65. Ἔξοδος, κη', 22.

66. Ἔξοδος, κη', 29, 30

67. Ἔξοδος, κη', 32.

68. Ἔξοδος, κη', 35.

69. Ἔξοδος, λστ', 8-40.

70. Σοφία Σειράχ, με', 9.

71. Σοφία Σειράχ, με', 10, 11.

καὶ ὅτι ταῦτα λόγῳ τῆς σπανίας των ὠραιότητος ἀποτελοῦσιν «ἐπιθυμήματα ὀφθαλμῶν κοσμοῦμενα ὠραῖα» καὶ προσθέτει, ὅτι τοσαύτης μεγαλοπρεπείας στολῆ «πρὸ αὐτοῦ οὐ γέγονε» καὶ ὅτι οὐδεὶς εἰς τὸ διηνεκὲς θὰ φέρῃ τοιαύτην «πλὴν τῶν υἱῶν αὐτοῦ μόνον» καὶ τῶν ἀπογόνων του⁷².

Μεταξὺ τῶν λαφύρων, ἅτινα οἱ Ἰσραηλῖται ἔλαβον ἐκ τῶν Ἰσμαηλιτῶν, συγκαταλέγονται καὶ αἱ στραγγαλίδες, τουτέστι κοσμήματα ἐνδυμάτων ἐν εἴδει πολυπλόκων κόμβων⁵³.

Ὁ ἄρχων τῆς Τύρου ἐνεδύθη «ἀργύριον καὶ χρυσίον» ὡς καὶ «πάντα λίθον χρηστόν», ἦτοι «σάρδιον καὶ τοπάζιον καὶ σμάραγδον καὶ ἄνθρακα καὶ σάπφειρον καὶ ἰασπιν... καὶ λιγύριον καὶ ἄχάτην καὶ ἀμέθυστον καὶ χρυσόλιθον καὶ βηρύλλιον καὶ δνύχιον». Οὗτος ἔζησεν «ἐν μέσῳ λίθων πυρίνων (θλώντων ἰσχυρῶς τὸ φῶς)»⁷³.

Οἱ ἠγούμενοι καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀσσυρίων ἐνεδύοντο «εὐπάρυφα»⁷⁴.

Τοιχογραφίαι ἐνεφάνιζον τοὺς Χαλδαίους «ἐζωσμένους ποικίλιματα ἐπὶ τὰς ὀσφύας αὐτῶν»⁷⁵.

Κατὰ τὸ ὄραμα τοῦ Ἰεζεκιήλ «εἰς ἀνήρ» ἔφερε ζώνην «σαπφείρου ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ»⁷⁶.

Ὁ Δανιήλ εἶδεν ἐν ὄραματι παρὰ τὸν ποταμὸν Τίγρητα ἄνδρα ἐνδεδυμένον «βαδδίν, καὶ ἡ ὀσφύς αὐτοῦ περιεζωσμένη ἐν χρυσίῳ Ὁφάξ»⁷⁷.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Ἀντίοχος προπαρεσκευάζε τὴν ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου δευτέραν ἐφοδὸν του, «συνέβη... καθ' ὅλην τὴν πόλιν σχεδὸν ἐφ' ἡμέρας τεσσαράκοντα φαίνεσθαι διὰ τοῦ ἀέρος τρέχοντας ἵππεῖς διαχρύσους στολὰς ἔχοντας»⁷⁸.

Πέρα τῶν ἐνδυμάτων ἐξαρτήματα στολῶν ὡς ράβδοι, λαμπάδες, δόρατα καὶ ὅπλα, ἀλλὰ καὶ προσωπικὰ ἀντικείμενα, π.χ. κωνωπεῖα, κατεσκευάζοντο ἐξ εὐγενῶν μετάλλων ἢ ὑφαίνοντο διὰ νημάτων χρυσῶν, ὅπως τὸ κωνωπεῖον καὶ ἐστολίζοντο διὰ πολυτίμων λίθων. Συγκεκριμένως τὸ ἱερὸν κείμενον ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

Ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης «ἐξέτεινε... τὴν ράβδον τὴν χρυσοῦν»⁷⁹.

Προηγούντο τοῦ Ὀλοφέρνηος κατὰ τὰς ἐπισήμους αὐτοῦ ἐμφανίσεις «λαμπάδες ἀργυραῖ»⁸⁰.

72. Σοφία Σειράχ, με', 12, 13.

73. Ἰεζεκιήλ, κη', 13, 14.

74. Ἰεζεκιήλ, κγ', 12.

75. Ἰεζεκιήλ, κγ', 15.

76. Ἰεζεκιήλ, θ', 2.

77. Δανιήλ, ι', 5.

78. Μακκαβαίων Β', ε', 1, 2.

79. Ἐσθήρ, η', 4.

80. Ἰουδίθ, ι', 22.

Ὁ Σολομὼν κατεσκευάσεν «τριακόσια δόρατα χρυσοῦ ἑλατά... καὶ τριακόσια ὄπλα χρυσοῦ ἑλατά»⁸¹.

Τὸ κωνωπεῖον (κουνουπιέρα) τοῦ Ὀλοφέρου «ἦν ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ καὶ σμαράγδου καὶ λίθων πολυτελῶν καθυφασμένων»⁸².

ΚΕΦ. ΔΕΥΤΕΡΟΝ: ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΚΑΛΩΠΙΣΜΟΣ

Αἱ γυναῖκες καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνεφάνιζον ἰδιαίτεράν εὐαισθησίαν εἰς τὸν ἀτομικὸν καλλωπισμὸν. Τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψει τοῦ ὁ Προφήτης Ἰερεμίας ἀναφέρει, ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι ἐστόλιζον τὰς κεφαλὰς τῶν εἰδῶλων διὰ χρυσοῦν στεφάνων, «ὡσπερ παρθένω φιλοκόσμῳ»⁸³. Ἐξ ἄλλου ὁ ψαλμοδὸς ἐξιστορεῖ, ὅτι «αἱ θυγατέρες» τῶν ἄλλοεθνῶν ἦσαν «κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ»⁸⁴. Ἡ εὐαισθησία ὅμως αὕτη τῶν γυναικῶν ἐλάμβανε χώραν καὶ κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς σκαπάνης τῶν ἀρχαιολόγων ἐλθόντος εἰς φῶς κοσμητικοῦ καλλῆθου τῆς βασιλείας Μεντουχοτέπ, ἥτις ἔζησε κατὰ τὴν 3ην π.Χ. χιλιετηρίδα. Τὰς σχετικὰς ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πληροφορίας ἐκθέτομεν κατωτέρω, κατὰτάξαντες αὐτὰς εἰς τὰ ἐξῆς κεφάλαια.

1. Καλλωπισμὸς τῆς κόμης.

Ἡ Ἰουδίθ «διέταξε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς» τῆς (ἐκτενίσθη)⁸⁵ καὶ «ἐδήσατο» αὐτὰς «ἐν μίτρᾳ»⁸⁶, ἐνῶ ἡ νύμφη δὲν εἶχεν ἀπλῶς κτενισθῆ, ἀλλ' εἶχεν ἐπὶ πλέον κατασκευάσει «πλόκιον κεφαλῆς»⁸⁷ τῆς (πλεξίδα). Ἀντιθέτως ἡ Ἀρσινόη εἰς ἔνδειξιν θλίψεως καὶ ὀδύνης ἐξέπλεξε τὰς πλεξίδας τῆς, καὶ κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον ἐθεάθη «τοὺς πλοκάμους λελυμένην»⁸⁸.

2. Καλλωπισμὸς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ δέματος.

Τὸ βιβλίον Ἡσαΐας ἀναφέρεται καὶ εἰς «τὸν κόσμον τοῦ προσώπου»⁸⁹ τῶν ἀρχουσῶν θυγατέρων τῆς Σιών, ἥτοι τὸν στολισμὸν τοῦ προσώπου των, ὃν ἐπετύγγανον αὐταὶ προφανῶς τῇ χρήσει καλλυντικῶν οὐσιῶν, ἐν αἷς οὐσίαις

81. Βασιλειῶν Γ', ε', 16, 17.

82. Ἰουδίθ, ε', 21.

83. Ἐπιστολὴ Ἰερεμίου, 8.

84. Ψαλμοί, ρμγ' (ρμδ'), 12.

85. Ἰουδίθ, ε', 3.

86. Ἰουδίθ, ιστ', 8.

87. Ἄσμα Ἄσμάτων ζ', 6.

88. Μακκαβαίων Γ', α', 4.

89. Ἡσαΐας, γ', 19.

συμπεριλαμβάνεται ἀφ' ἐνός μὲν τὸ στίμμι ἢ στίβι, ἦτοι τὸ κατὰ Διοσκορίδην πλατυόφθαλμον⁹⁰, δηλαδὴ τὸ τριθειούχον ἀντιμόνιον Sb_2S_3 , κοινῶς ἀντιμονίτης, ὕπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ψιμμύθιον τῶν ὀφρῶν καὶ τῶν βλεφάρων⁹¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἀρωματικαὶ οὐσίαι, αἵτινες μετὰ τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ σμήγματος ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ δέρματος. Ἀναφέρομεν ἐν προκειμένῳ τὰς κάτωθι συγκεκριμένας περιπτώσεις:

Ἡ Ἰεζάβελ κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον «ἐστιμίσατο τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς»⁹², ἦτοι ἔβαψε διὰ τοῦ τριθειούχου ἀντιμονίου τὰ βλέφαρά της καὶ πιθανῶς καὶ τὰς ὀφρῦς της. Σημειωτέον, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀναφέρεται εἰς τήν, ὡς εἴρηται, χρησιμοποίησιν τῆς ἐν λόγῳ χρωστικῆς οὐσίας καὶ διὰ τοῦ ρήματος στιβίζομαι («ἐστιβίζου τοὺς ὀφθαλμοὺς σου»)⁹³, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς φράσεως: ἐγγρίω στίβι («ἐὰν ἐγγρίση στίβι τοὺς ὀφθαλμοὺς σου»⁹⁴).

Ἡ Ἰουδίθ «περικλύσατο τὸ σῶμα» αὐτῆς «ὔδατι» καὶ ἐν συνεχείᾳ «ἐχρίσατο μύρω παχεῖ»⁹⁵ καὶ ἐπὶ πλεόν «ἠλείψατο τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐν μυρισμῶ (διὰ μύρων⁹⁶)».

Ἡ Σωσάννα εὐθὺς μετὰ τὴν λουσίαν τοῦ σώματός της ἐχρησιμοποίησε ἔλαιον καὶ σμήγματα, προφανῶς ἐπαλείψασα αὐτὰ ἐπὶ τοῦ δέρματός της. Αὕτη, κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον, «εἶπε τοῖς κορασίαις· ἐνέγκατε δὴ μοι ἔλαιον καὶ σμήγματα καὶ τὰς θύρας τοῦ παραδείσου (τοῦ κήπου) κλείσατε, ὅπως λούσωμαι»⁹⁷.

Τὸ «σμήγμα καὶ ἡ λοιπὴ ἐπιμέλεια»⁹⁸ παρεσχέθη εἰς τὰς προοριζόμενας διὰ τὸν γυναικωνίτην τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου ὠραίας νεαρὰς παρθένους.

Ὁ Γαῖ, ὅστις ἦτο φύλαξ τῶν γυναικῶν τοῦ βασιλέως τούτου, «ἔσπευσε δοῦναι» εἰς τὴν Ἐσθήρ «τὸ σμήγμα»⁹⁹. Κατὰ τὰ εἰωθότα αἱ παρθένοι, προκειμένου νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, προητοιμάζοντο ἐπὶ «μῆνας ἕξ ἀλειφόμεναι ἐν σμυρνίνῳ ἐλαίῳ καὶ μῆνας ἕξ ἐν τοῖς ἀρώμασι καὶ ἐν τοῖς σμήγμασι τῶν γυναικῶν»¹⁰⁰.

90. Διοσκορίδης 5, 99.

91. Ἰωακείμογλου, Γ., Φαρμακολογία καὶ Συνταγολογία, Ἀθήναι 1946.

92. Βασιλειῶν Δ', θ', 30.

93. Ἰεζεκιήλ κγ', 40.

94. Ἰερεμίας, δ', 30.

95. Ἰουδίθ, ι', 3.

96. Ἰουδίθ, ιστ', 7.

97. Σωσάννα, 17.

98. Ἐσθήρ, β', 3.

99. Ἐσθήρ, β', 9.

100. Ἐσθήρ, β', 12.

3. Καλλωπισμὸς διὰ κοσμημάτων.

Αἱ σχετικαὶ πληροφοριαὶ ἐκτίθενται κατωτέρω ὑπὸ τὰ κάτωθι κεφάλαια.

α') Κοσμήματα τῆς κόμης.

Πρὸς καλλωπισμὸν τῆς κόμης ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ ἐμπλόκια,^{101,102} ἤτοι κοσμήματα τιθέμενα προφανῶς ἐπὶ τῶν πλόκιων. Προσέτι τὸ βιβλίον Ἑσαΐας ποιεῖται μνείαν «τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς τοῦ χρυσοῦ»¹⁰³, τουτέστι τῶν χρυσῶν τῆς κεφαλῆς κοσμημάτων.

β') Κοσμήματα τῶν ὠτων, τῆς ρινός, τοῦ λαιμοῦ, τοῦ βραχίονος-ἀντιβραχίου καὶ τῶν δακτύλων.

Τὰ, περὶ ὧν προέκυψαν πληροφοριαὶ, κοσμήματα εἶναι τὰ ἐξῆς: τῶν ὠτων: τὰ ἐνώτια καὶ οἱ τροχίσκοι, τῆς ρινός: τὸ περὶ τὸν μυκτῆρα ἐνώτιον, τοῦ λαιμοῦ: ὁ ὀρμίσκος, τὸ καθόρμιον, ὁ μηνίσκος καὶ τὸ κάθεμα, τοῦ βραχίονος-ἀντιβραχίου: τὸ ψέλλιον, ὁ χλιδὼν καὶ τὸ περιδέξιον καὶ τῶν δακτύλων: οἱ δακτύλιοι. Αἱ ἐν λόγῳ πληροφοριαὶ ἐκτίθενται ἀμέσως κατωτέρω.

Τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως ἐξιστορεῖ, ὅτι ὁ Ἑλιέζερ ἔδωκεν εἰς τὴν Ρεβέκκαν «ἐνώτια χρυσοῦ ἀνὰ δραχμὴν ὀγκῆς καὶ δύο ψέλλια ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς, δέκα χρυσῶν ὀγκῆ αὐτῶν»¹⁰⁴. Προσέτι κατὰ τὸ βιβλίον τοῦτο οἱ οἰκεῖοι τοῦ Ἰακώβ ἔδωσαν εἰς αὐτὸν «τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσιν αὐτῶν»¹⁰⁵.

Τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου πληροφορεῖ, ὅτι ὁ Ἄαρων εἶπε πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας τὰ ἐξῆς: ἀφαιρέσατε «τὰ ἐνώτια τὰ χρυσοῦ, τὰ ἐν τοῖς ὠσιν τῶν γυναικῶν ὑμῶν καὶ θυγατέρων καὶ ἐνέγκατε πρὸς με»¹⁰⁶.

Τὸ βιβλίον Ἀριθμοὶ ἀναφέρει «χλιδῶνα καὶ ψέλλιον καὶ δακτύλιον καὶ περιδέξιον»¹⁰⁷.

Εἰς τὸ βιβλίον Ἄσμα Ἄσμάτων ἀναφέρονται οἱ ὀρμίσκοι¹⁰⁸.

Κατὰ τὸ βιβλίον Ὡσηὲ ἡ φυλὴ τοῦ Ἰσραὴλ «περιετίθετο τὰ ἐνώτια αὐτῆς καὶ τὰ καθόρμια αὐτῆς»¹⁰⁹.

101. Ἀριθμοί, λα', 50.

102. Ἑσαΐας, γ', 18, 20.

103. Ἑσαΐας, γ', 24.

104. Γένεσις, κδ', 22.

105. Γένεσις, λε', 4.

106. Ἐξόδος, λβ', 2.

107. Ἀριθμοί, λα', 50.

108. Ἄσμα Ἄσμάτων, α', 10.

109. Ὡσηὲ, β', 15.

Ὁ Ἡσαΐας προφητεύει, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ταπεινώσῃ τὰς ἀριστοκρατίδας τῆς Ἱερουσαλήμ «καὶ ἀφελεῖ... τοὺς μνηστικούς καὶ τὸ κάθεμα... τοὺς χλιδῶνας, καὶ τὰ ψέλια... τὰ περιδέξια καὶ τοὺς δακτυλίους καὶ τὰ ἐνώτια»¹¹⁰ αὐτῶν.

Κατὰ τὸν Ἰεζεκιήλ ὁ Θεὸς ἀπειθυνόμενος πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει: «ἐκόσμησά σε κόσμῳ καὶ περιέθηκα ψέλια περὶ τὰς χεῖράς σου καὶ κάθεμα περὶ τὸν τράχηλόν σου καὶ ἔδωκα ἐνώτιον περὶ τὸν μυκτῆρά σου καὶ τροχίσκους ἐπὶ τὰ ὠτά σου... καὶ ἐκοσμήθης χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ»¹¹¹.

Ἡ Ἰουδίθ κατὰ τὸ ὁμώνυμον βιβλίον «περιέθετο τοὺς χλιδῶνας καὶ τὰ ψέλλια καὶ τοὺς δακτυλίους καὶ τὰ ἐνώτια καὶ πάντα τὸν κόσμον αὐτῆς καὶ ἐκαλλωπίσατο σφόδρα»¹¹².

Τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν παραβάλλον ἠθικὰς ἀξίας πρὸς κοσμήματα προβαίνει εἰς περιγραφὴν περιδεραίου καὶ ἐνώτιου ἀντιστοίχως ὡς ἐξῆς: «μῆλον χρυσοῦν ἐν ὀρίσκῳ σαρδίου» καὶ «εἰς ἐνώτιον χρυσοῦν καὶ σάρδιον πολυτελὲς δέδεται»¹¹³.

γ') Κοσμήματα ἐνδυμάτων.

Τὸ βιβλίον Βασιλειῶν Β' ἀναφέρει «κόσμον χρυσοῦν ἐπὶ τὰ ἐνδύματα» τῶν θυγατέρων Ἰσραήλ¹¹⁴.

Τὸ βιβλίον Ψαλμοὶ πληροφορεῖ περὶ ἱματισμοῦ διαχρύσου («παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιμένη... ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη»¹¹⁵).

Τὸ βιβλίον Ἡσαΐας ἀναφέρει, ὅτι τὰ ἐνδύματα τῶν ἀρχουσῶν θυγατέρων τῆς Σιών ἦσαν «σὺν χρυσοῦ καὶ ὑακίνθῳ (πολύτιμος λίθος) συγκαθυφασμέναι»¹¹⁶ καὶ ὅτι γενικῶς ὁ ἱματισμὸς αὐτῶν ἔφερε «κοσμήματα (κροσσούς)»¹¹⁷.

Δοξασίαι περὶ τοῦ ἀτομικοῦ καλλωπισμοῦ.

Ὁ ἀτομικὸς καλλωπισμὸς δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς προῖον ματαιοδοξίας, ἀλλ' ὡς θεῖον ἀγαθόν, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπόλαυσιν προτρέπει τὸ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος γραφέν βιβλίον Ἐκκλησιαστῆς ὡς ἐξῆς: «ἐν παντὶ καιρῷ ἔστωσαν ἱμάτιά σου λευκὰ (καθαρά), καὶ ἔλαιον ἐπὶ κεφαλῆς σου μὴ ὑστερησάτω...

110. Ἡσαΐας, γ', 18-20.

111. Ἰεζεκιήλ, ιστ', 11-13.

112. Ἰουδίθ, ι', 4.

113. Παροιμίαι, κε', 11, 12.

114. Βασιλειῶν Β', α', 24.

115. Ψαλμοί, μδ', (με'), 10, 14.

116. Ἡσαΐας, γ', 23.

117. Ἡσαΐας, γ', 18.

ὅτι αὐτὸ μέρος σου ἐν τῇ ζωῇ σου καὶ ἐν τῷ μόχθῳ σου... ὅτι ἤδη εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τὰ ποιήματά σου»¹¹⁸. Ὁ Προφήτης Ἰεζεκιήλ συμφωνῶν ἐν προκειμένῳ διακηρύττει³⁰, ὅτι τὰ κοσμήματα ἀποτελοῦσι δῶρα Θεοῦ. Ἄλλωστε αἱ ἀνωτέρω ὁδηγίαι διὰ τὴν διὰ χρυσῶν κοσμημάτων καὶ πολυτίμων λίθων διακόσμησιν τῆς ἱερατικῆς στολῆς ἐδόθησαν εἰς τὸν Μωυσῆν ὑπ' Αὐτοῦ Τούτου τοῦ Δημιουργοῦ⁶³⁻⁶⁸, ὅστις Δημιουργὸς ἐνέδυσε τὸν Ἀαρὼν «στολῇ ἁγία, χρυσῶ καὶ ὑακίνθῳ... λίθοις πολυτελέσι... ἐν δέσει χρυσοῦ»⁷¹, ἔθηκεν «ἐπὶ τὴν κεφαλὴν» τοῦ βασιλέως «στέφανον ἐκ λίθου τιμίου»³¹, ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν Προφήτην Ζαχαρίαν, ἵνα ὁ Προφήτης οὗτος κατασκευάσῃ ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ στεφάνους καὶ ἐπιθέσῃ αὐτοὺς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ³⁵ καὶ ἐκόσμησεν τὴν Ἱερουσαλήμ («κόσμῳ») καὶ περιέθηκε «ψέλλια περὶ τὰς χεῖρας» τῆς «καὶ κάθεμα περὶ τὸν τράχηλόν» τῆς καὶ ἔδωκεν «ἐνώτιον περὶ τὸν μυκτῆρά» τῆς, «καὶ τροχίσκους ἐπὶ τὰ ὄτιά» τῆς¹¹¹.

Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀρωμάτων ἐθεωρεῖτο ὡς εὐλογία Θεοῦ, ἐφ' ὅσον Οὗτος κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ Ἱερεμίου θὰ ἐπιβάλλῃ ὡς ποινὴν εἰς τοὺς ἀποστάτας Ἰσραηλίτας τὴν στέρησιν τῶν μύρων καὶ κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον θὰ ἐξαφανίσῃ «ἀπ' αὐτῶν» τὴν «ὄσμην» τοῦ «μύρου»²⁰.

Συνέπειαν τῆς ἀνωτέρω δοξασίας ἀποτελοῦσιν αἱ κάτωθι παρομοιώσεις:

1) Ἡ ἐξ ἑνὸς μὲν τῆς σοφίας πρὸς τὰς ἀρωματικὰς οὐσίας, ἐξ ἑτέρου δὲ τῶν ἀρετῶν καὶ γενικῶς τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μύρων καὶ δὴ πρὸς τὸ «μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα... τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ ἐνδύματος»²⁵.

2) Ἡ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν πρὸς τὰ κοσμήματα¹¹³, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἐκ τῶν ἀρετῶν ἠθικῆς ἀμοιβῆς πρὸς τὸν στολισμόν, ὃν παρέχουσι ταῦτα⁵².

3) Ἡ τοῦ ἐναρέτου ἀτόμου⁵¹ καὶ τῆς παιδείας¹¹⁹ πρὸς τὰ κοσμήματα.

4) Ἡ τοῦ ὑπὸ τῆς σοφίας ἀκτινοβολομένου ἠθικοῦ κάλλους πρὸς τὴν πολύχρωμον ἀκτινοβολίαν τὴν ἐκπεμπομένην ὑπὸ τῶν ἐξ εὐγενῶν μετάλλων κοσμημάτων καὶ δὴ ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἰσχυρῶς θλώντων τὸ φῶς πολυτίμων λίθων («κόσμος... χρυσεὸς ἐστίν») ἐπὶ τῆς σοφίας¹²⁰.

Τέλος, ἰδιαίτερα σημασία ἀπεδίδετο εἰς τὸν τρόπον τοῦ καλλωπισμοῦ, καθ' ὅσον ἐξ αὐτοῦ ἐκρίνετο ἡ ἀξία τοῦ ἀτόμου («στολισμὸς ἀνδρός... ἀναγγέλλει τὰ περὶ αὐτοῦ»).

118. Ἐκκλησιαστής, θ', 7-9.

119. Σοφία Σειράχ, κα', 21.

120. Σοφία Σειράχ, στ', 30.

Συμπεράσματα.

Ἐκ τῆς ἐρέυνης τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς ἀνεύρεσιν πληροφοριῶν ἀφορωσῶν εἰς τὸν ἀτομικὸν καλλωπισμὸν προέκυψαν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ κάτωθι:

Ἐπι τοῦ ἀτομικοῦ καλλωπισμοῦ ἐλάμβανε χώραν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα τόσον ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν.

Ἐπι τοῦ ἀνδρικοῦ καλλωπισμοῦ συνίστατο εἰς τὴν ἀποκοπὴν τῶν ὀνύχων, τὴν περιποίησην τοῦ μύστακος, τῆς κόμης καὶ τοῦ πώγωνος, τὴν διάστιξιν, τὴν ἐπάλειψιν τῆς κόμης δι' ἐλαίου, τὴν χρησιμοποίησιν ἀρωματικῶν οὐσιῶν καὶ ἐξ εὐγενῶν μετάλλων κοσμημάτων. Τὰ κοσμήματα ταῦτα διακρίνονται εἰς τὰ τῆς κεφαλῆς (στέφανοι), τοῦ λαιμοῦ (ὀρμίσκος, κλοιός, μηνίσκοι, μανιάκης), τῶν δακτύλων (δακτύλιοι), τῶν ὠτων (ἐνώτια), τῶν βραχιόνων-ἀντιβραχίων (χλιδῶν ψέλλιον) καὶ τῶν ἐνδυμάτων (πόρπαι κ.λ.π., πολύτιμοι λίθοι). Τινὰ ἐκ τῶν ἐν λόγῳ κοσμημάτων ἀπετέλουν σύμβολα ἐξουσίας (στέφανοι, εἰδικοὶ δακτύλιοι, κλοιός, μανιάκης, εἰδικὰ τῶν στολῶν).

Ἐπι τοῦ γυναικεῖο καλλωπισμοῦ συνίστατο εἰς τὴν κόμμωσιν, τὴν βαφήν τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν χρησιμοποίησιν μύρων, τὴν ἐπάλειψιν τοῦ δέρματος δι' ἐλαίου καὶ σμήγματος καὶ τὴν χρησιμοποίησιν χρυσοῦν κοσμημάτων. Τὰ κοσμήματα ταῦτα διακρίνονται εἰς τὰ τῆς κόμης (ἐμπλόκια καὶ ἄλλα μὴ εἰδικῶς κατονομαζόμενα), τῶν ὠτων (ἐνώτια, τροχίσκοι), τῆς ρινὸς (περὶ τὸν μυκτῆρα ἐνώτιον), τοῦ λαιμοῦ (ὀρμίσκος, καθόρμιον, μηνίσκοι, κάθεμα), τοῦ βραχίονος-ἀντιβραχίου (ψέλλιον, χλιδῶν, περιδέξιον) καὶ τῶν δακτύλων (δακτύλιοι).

Κατὰ τὰς κρατούσας τότε δοξασίας ὁ ἀτομικὸς καλλωπισμὸς ἐθεωρεῖτο θεῖον ἀγαθόν, καὶ τὰ κοσμήματα δῶρα Θεοῦ.